

ANGELOS CHANIOTIS: LA ERA DE LAS CONQUISTAS, EL MUNDO GRIEGO DE ALEJANDRO A ADRIANO (336 A.C.-138 D.C.). PASADO & PRESENTE, BARCELONA, 2018. ISBN: 9788494820861. 544 PP.

L'obra *La era de las conquistas, El mundo griego de Alejandro a Adriano (336 a.C.-138 d.C.)* s'enfoca des d'un punt de vista divulgatiu. La publicació en castellà d'aquest treball és un molt feliç esdeveniment atesos l'experiència i el vast coneixement de l'autor, que aporta una lúcida i profunda mirada científica sobre el passat hel·lenístic. El llibre és molt recomanable pel públic no-acadèmic en general, amb o sense coneixements sobre el període històric tractat, però també resulta molt adequat pel públic acadèmic interessat potser no en una descripció tan àmplia del període, sinó en deixar-se impregnar per la construcció exquisida d'un relat historiogràfic que resulta suggeridor, atractiu i fins i tot poètic, tot sense perdre el rigor.

Angelos Chaniotis, autor d'aquest volum, nascut el 1959 a Atenes, és historiador per la Universitat Ruprecht Karls de Heidelberg i professor d'Història antiga a l'Institute for Advanced Study de Princeton, a Nova Jersey. Tanmateix, és editor de les revistes *Supplementum Epigraphicum Graecum* i *Mnemosyne*, ambdues dedicades als estudis del món greco-romà i associades a l'editorial Brill. Com investigador consta d'una dilatada experiència i centra la seva recerca en el període hel·lenístic i en les societats hel·lenístiques sota l'Imperi romà a la *Pars Orientalis*. L'objecte d'aquest camp de recerca, doncs, és precisament el que engloba aquesta obra cronològica, geogràfica i culturalment.

Abans d'aprofundir en el contingut del llibre, és interessant comentar que l'editorial Pasado & Presente, fundada l'any 2011, practica una política empresarial centrada en la publicació d'obres que divulguin el coneixement científic i el pensament crític, proporcionant als lectors treballs de qualitat no només amb l'objectiu d'explicar el passat, sinó amb el de millorar el present a través del raonament i la «*libertad nacida del conocimiento*», amb un esperit de rebel·lia i resistència en front del «*secuestro*» perpetrat contra la nostra societat per part del neoliberalisme imperant. Aquesta és, per tant, la política editorial que ha permès la publicació del volum aquí ressenyat.

La novetat principal que aporta l'obra de Chaniotis rau en la unió del que tradicionalment s'han considerat dos períodes cronològics diferenciats: 1) el període hel·lenístic, des de la conquesta d'Alexandre entre el 334 aC i el 323 aC, fins la derrota i suïcidi de Cleòpatra VII entre l'any 31 aC i el 30 aC, última monarca hel·lenística rellevant; i 2) la primera meitat de l'Alt imperi romà, des de la formació de la monarquia-principat per part d'August, l'any 27 aC, fins la

mort de l'emperador Adrià l'any 138 dC o de l'emperador Marc Aureli el 180 dC. L'autor dedica part del Prefaci i la Introducció a aclarir i justificar, amb arguments sòlids, la decisió d'unir aquests dos períodes en el que ha anomenat com *l'era de les conquestes* o *la llarga era hel·lenística*. En primer lloc, la caiguda de Cleòpatra no suposaria un veritable element de ruptura, ans més aviat un fet clau per la vigorització i continuïtat de les tendències culturals del període hel·lenístic sota l'hegemonia romana. És a dir, l'annexió del regne d'Egipte a l'Imperi romà suposaria la perpetuació del fet cultural grec sota el poder constituït imperial, i per tant, en aquest sentit, no s'hauria de considerar el final d'un període, ja que el fet polític-militar no iniciaria un veritable nou moment cultural. En segon lloc, tal com expressa el títol de l'obra, l'autor considera que aquests dos períodes es caracteritzarien per les mateixes particularitats: les conquestes militars com a fet polític de més rellevància en el curs dels esdeveniments, i alternativament, les *conquestes* enteses com a millores i innovacions socials, culturals i científiques. Així doncs, la derrota de la reina Cleòpatra i l'ascens al poder del príncep August no suposarien la tala de l'arbre de l'hel·lenisme, sinó l'enfortiment de les seves arrels i el refluoriment de les seves branques. Chaniotis considera, tanmateix, que tot i poder prolongar aquesta categorització cronològica fins el regnat de Marc Aureli, s'avé a tancar el relat amb la mort d'Adrià, atès que així com el llibre comença amb el jurament de l'aliança panhel·lènica a Filip II, s'escau que acabi amb la dissolució del consell panhel·lènic amb la defunció d'Adrià. L'obra abasta, per tant, una cronologia de cinc segles. La idea de la llarga era hel·lenística, així, s'argumenta a través de l'existència d'una unió cultural i ideològica de les ciutats d'origen grec manifestada originalment en un òrgan constitucional format per totes les ciutats gregues -amb la notable absència d'Esparta- imitant la unió llegendària contra Troia descrita a la *Iliada* i inspirant-se en la lluita heroica contra els perses a les Guerres mèdiques.

El cos central de l'obra es desenvolupa com una narració, sense cites científiques que trenquin el discurs ni dins del mateix text ni a peu de pàgina -un estil que l'autor pot permetre's gràcies a la seva veterania i autoritat consagrada-, amb una extensíssima bibliografia recomanada per cada capítol. Els sis primers capítols parteixen del regnat de Filip II de Macedònia, pare d'Alexandre el Gran, fins el canvi d'era amb els últims reis i reines hel·lenístics. Aquesta descripció resulta molt literària, i de fet enganxarà el lector tal com si d'una novel·la es tractés, amb descripcions del paisatge, fórmules poètiques, introduccions molt suggeridores i radiografies de personatges magnètics. El discurs és accessible i empra referències contemporànies, des de George Orwell a *Star Trek*. Des del capítol set fins el capítol dotze s'interromp la narració cronològica per començar a tractar la qüestió romana, que també es desenvoluparà amb el mateix estil però ara ja fent més salts en el temps. Finalment, els últims cinc capítols s'estructuren de manera plenament temàtica, tractant l'economia, la societat, la cultura, la religió i un últim capítol a mode de conclusió. Aquests capítols finals se centren especialment en la noció de procés cap a la globalització i el cosmopolitisme, l'ecumene grega.

L'autor apunta, també, que la seva proposta de periodització per la llarga era hel·lenística es correspondria amb els capítols d'aquest llibre: des de l'hegemonia macedònica de la dinastia reial dels Argèades, fins la dinastia imperial romana dels Antonins, passant per la Guerra dels successors -de la qual Chaniotis n'assenyala amb encert que en manca encara una superproducció de Hollywood- i pel regnat dels Ptolemaics, però també entrellaçant-se amb la República romana de les Guerres púniques i de les Guerres mitridàtiques, entre molts altres esdeveniments clau. A més de la narració en si mateixa, s'acompanya el text amb fotografies de vestigis i cites textuais de fonts primàries i secundàries, a més de diversos mapes. Convé mencionar la indispensable cronologia presentada de 8 pàgines, molt útil per situar-se en el curs de la Història, i també com a recurs didàctic.

Es pot concloure que aquesta obra ens aproxima a les nocions de continuïtat i de globalització, conceptes sobre els quals convencionalment es posa èmfasi a l'hora d'aproximar-se a aquest període, però probablement sense posar-los suficientment en pràctica metodològicament. Chaniotis els posa en pràctica i aporta acurades explicacions per argumentar que el món greco-romà no restaria tan fragmentat ni cronològica ni geogràficament, i com podem entendre la llarga era hel·lenística com l'era de les conquestes, tant militars com culturals.

ALBERT SABATÉ MORALES
Universitat de Barcelona